

ČETVRTI DIO

SPAJANJE BRIGADE SA JEDINICAMA 3. ARMIJE U BORBI ZA VETOVO

Noću 13/14. aprila uspjelo je čitavom 6. korpusu NOVJ da se, i pored mnogobrojnih uporišta, prebaci preko sela Cosinaca, Seseveta i Grabarja na planinu Dilj, i da se odatle, udarom u leđa neprijatelju kod s. Bračevci (na komunikaciji Đakovo — s. Podgorač), sastane sa jedinicama 3. armije.¹¹⁰

Od Kaptola je potekla prema jugu duga kolona jedinica 12. udarne divizije, koja je imala zadatak da se probije između uporišta na Dilj. Požeška kotlina je bila načičkana neprijateljskim uporištima. U toku noći neprijateljske rakete su svakog trenutka obasjavale nebo. Neprijatelj je uznemiren osjećao blizinu jedinica 6. korpusa NOVJ. Na čelu kolone bile su jedinice 12. proleterske udarne brigade, zatim prištapske jedinice, a na začelju Cehoslovačka brigada.

Na položajima oko Vetova ostala je 4. udarna brigada 12. udarne divizije da štiti teritoriju, kako se neprijatelj ne bi prebacio preko nje, pljačkao i ubijao napućeno stanovništvo Slavonije.

Kolona jedinica divizije (bez 4. udarne brigade), nije mogla u toku noći da pređe čitavu Požešku kotlinu i da se dokopa Diljske šume. U svanuće se stiglo do sela Seseveta, gdje je bila neprijateljska kolona. U borbi je

¹¹⁰ Arhiv VII, a. NOP, k. 887, f. 2, d. 21; Zbornik..., tom V, knj. 39, d. 85.

razbila 12. proleterska brigada i spalila oko 30 kamiona. Po dolasku na željezničku prugu Našice — Požega nastala je borba sa oklopnim vozom koji je bio naoružan mitraljezima „flakovima“. U jednočasovnoj borbi voz se povukao i kolona je prešla prugu uhvativši se Dilja.¹¹¹

Putovalo se cijeli dan i noć dok kolona divizije nije stigla u Drenski Slatnik. Odmah je produžila na položaj, jer su jedinice 3. armije vodile borbu sa neprijateljem kod Đakova. Jedinice 3. armije su gonile neprijatelja koji je pokušavao da se povlači prema Bučju i Bračevcima. Njima su odmah krenule u susret jedinice 12. proleterske brigade i tu je došlo do borbe u kojoj su Nijemci, stiješnjeni sa dvije strane, doživjeli poraz. Ovdje su se slavonski partizani sastali sa jedinicama 3. armije, koje su gonile neprijatelja od Osijeka. Čehoslovačka brigada je vodila borbu sa neprijateljem koji se povlačio prema s. Podgorju.

Šesti udarni korpus je tada — 16. aprila — po naređenju Generalštaba JA, stavljen pod komandu 3. armije (12. i 40. divizija). Dobio je zadatak da iz rejona Našica (pošto se prethodno sa Papuka probio iza leđa neprijatelju i ušao u sastav fronta 3. armije na liniji Našice — Đakovo) nastupa grebenom Papuka i njegovim jugozapadnim padinama, potiskuje neprijatelja na svom pravcu nastupanja, održava vezu sa jedinicama 1. armije i izbije u rejon Daruvara.¹¹²

Odmah po spajanju 12. udarne divizije (bez 4. udarne brigade) sa snagama 3. armije, jedinice kreću po opštern planu napredovanja i sačinjavaju lijevo krilo napadnih snaga 3. armije. Poznavajući puteve i šume Krndije i Papuka jedinice su se brzo kretale grebenom Krdije. U toku 16. i 17. aprila uništile su više neprijateljskih grupa, koje su u rejonu Našice bile odsječene od svoje glavnine.

11.1 Arhiv VII, a. NOP, lk. 881, f. 6, d. 4.

112 Oslobođilački rat naroda Jugoslavije..., knj. 2, str. 596—599. Šesti udarni korpus je rasformiran 21. 4. 1945. a njegove jedinice isu potpale ipod neposrednu komandu 3. armije. Prvog aprila 1945. Šesti korpus je imao 8.736 boraca i rukovodilaca (Arhiv VII, a. NOP, k. 292, f. 3, d. 5; Zbornik..., tom XI knj. 3, d. 68).

Stigavši na Tromedu jedinice 12. udarne divizije se spuštaju u Požešku kotlinu (gdje se spajaju sa 4. udarnom brigadom), a odatle komunikacijom (preko Kamenskog) kreću za Daruvar.

Dok su jedinice 12. udarne divizije (12. i Cehoslovačka brigada) izvršile spajanje sa snagama 3. armije na liniji Đakovo — Našice i zatim zajedno sa njima frontalno nastupale goneći neprijatelja preko Krndije, 4. udarna brigada je, u duhu dobijenog zadatka od strane 6. korpusa, ometala neprijatelja i spriječavala mu manevar i povlačenje kroz slobodnu teritoriju.

Tako je odmah poslije odmora, 15. aprila u Kaptolu, izvršila pokret pravcem: s. Mala Velika — s. Trenkovo i zauzela položaje u blizini SI. Požege, i to: štab brigade sa pomoćnim četama i 2. bataljonom u s. Toranj; 1. bataljon u s. Bankovcima; 3. bataljon u s. Mihaljevcima; 4. bataljon (ostao na položaju) u s. Komarovcima (Kaptol).

Bataljoni su se utvrđivali u pomenutim selima. Jače patrole su upućivane u pravcu s. Ugarci, Brestovci i SI. Požege.¹¹³ U toku 16. aprila brigada je (bez 4. bataljona) izvršila nasilno izviđanje u pravcu Požege, na koju je izvršen jednom četom lažni napad, a zatim se navečer vratila u Kaptol. Naređenjem štaba brigade 4. bataljon je istoga dana upućen na Papuk (k. 820), gdje je zaposjeo položaje.

Štab 4. udarne brigade planirao je napad na uporište Vetovo. To uporište u Požeškoj kotlini, u južnom dijelu Papuka, zajedno sa ostalim topografskim objektima na Papuku: Lipe (tt 157), Tromeda (k. 719) i Kapovac (tt 702), predstavljalo je jaku odbrambenu liniju za obezbjeđenje i osiguranje komunikacije SI. Požega — Kutjevo — prevoj Tromeda i Orahovica, odnosno Pleternica — Kutjevo — Orahovica, koju je neprijatelj vrlo dobro koristio. Zbog svega toga Vetovo je već bilo napadnuto od strane 12. proleterске brigade 10. aprila, i to u isto vrijeme kada je 4. udarna brigada napadala Tromedu i Kapovac. Međutim, zbog nedostatka vremena 12. brigada se nije mogla dugo zadržati oko likvidacije uporišta, jer se prebacila na Dilj, a uporište je ostalo u rukama neprijatelja.

¹¹³ Arhiv VII, a. NOP, k. 881, f. 6, d. 4; k. 887, f. 2, d. 21 i 24.

U uporištu su bili Nijemci i ustaško-domobranske snage jačine, oko 2.000 vojnika, čija je namjera bila da se iz Vetova povuku u Sl. Požegu komunikacijom Kutjevo — Požega. Zbog toga je napad na uporište Vetovo izvršen prema zapovijesti štaba 4. udarne brigade 17. aprila u 04.00 časova.

Dejstva bataljona u napadu i na njegovom obezbjeđenju bila su:

— 1. bataljon je krenuo u napad na uporište Vetovo sa sjeverozapadne strane. Bataljon je vodio borbu 2 sata, nakon čega je neprijatelj odstupao u pravcu Kutjeva, ali je bio u stopu praćen sve dok nije naređeno bataljonu da se povuče. Bataljon se povukao u Vetovo u 23.00 časa;

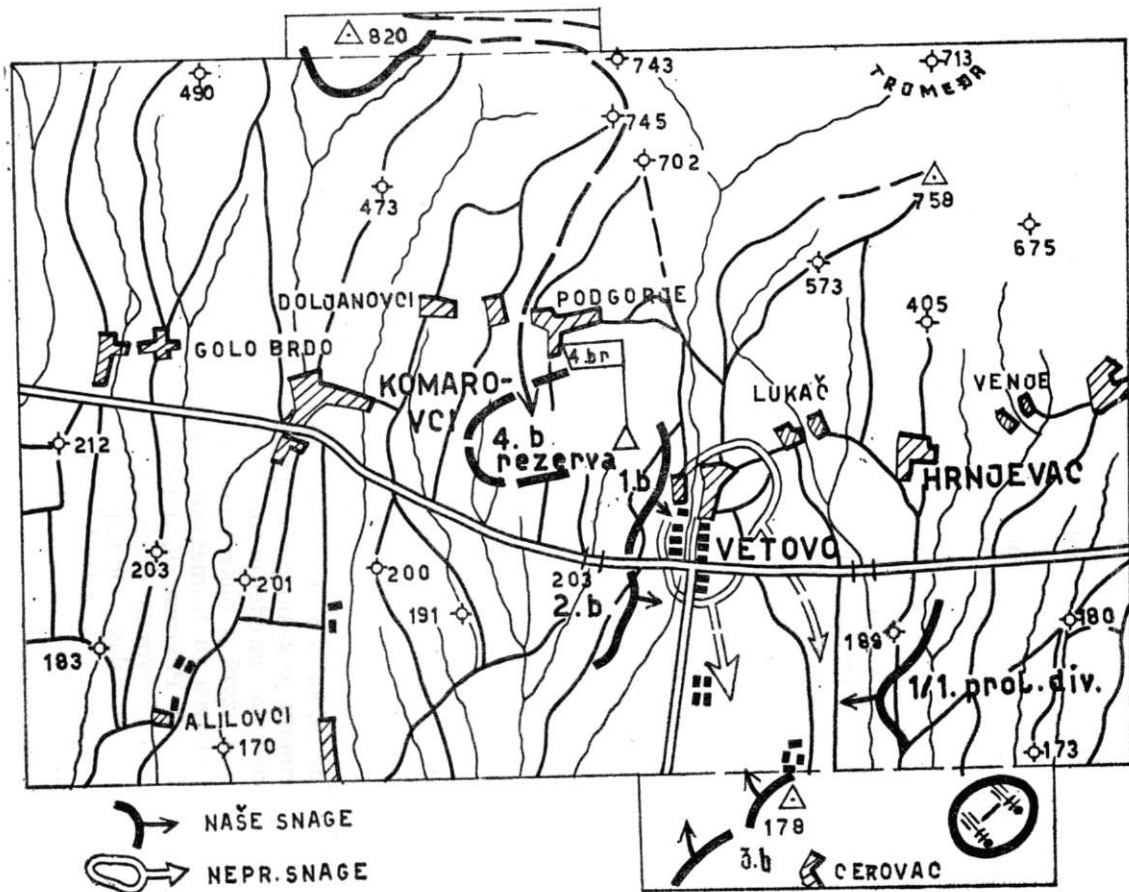
— 2. bataljon je napadao neprijatelja istovremeno kad i 1. ali sa zapadne strane sela, i vodio je borbu sve dok se neprijatelj nije povukao ka Cerovcu, gdje je bio dočekan od strane 3. bataljona. Po razbijanju neprijatelja kod Tominovaca 2. bataljon se povukao u Vetovo;

— 3. bataljon je za to vrijeme zaposjeo položaje sjeverozapadno od Cerovca, sa ciljem da presiječe odstupnicu neprijatelju iz Vetova ka komunikaciji Kutjevo — Požega. Neprijatelj je pri odstupanju iz Vetova dočekan od strane 3. bataljona i prisiljen na povlačenje nazad prema Vetovu. Tom prilikom je kod Tominovaca bio potpuno opkoljen od strane jedinica 4. brigade i jedinica 1. proleterske brigade 1. proleterske divizije. U toku dana pokušao je sa četiri juriša da se probije, ali mu to nije uspjelo, pošto je svaki njegov protivnapad bio odbijen. Borba je trajala sve do 19.00 časova, kada je neprijatelj potpuno razbijen i uništen, a bataljonima je naređeno da se povuku u Vetovo.

Brigada je ovaj zadatak u cijelosti izvršila. Neprijatelju je presječena odstupnica, te je u Tominovcima potpuno uništen.

U ovoj borbi gubici neprijatelja su bili: 80 mrtvih i oko 150 ranjenih, a plijen je sakupila 1. proleterska brigada, pošto su se jedinice 4. udarne brigade pri koncu borbe morale povući u Vetovo.

NAPAD 4. BR. NA S. VETOVO 17. 04. 1945. God.

Brigada je u ovoj borbi imala jednog mrtvog i devet ranjenih boraca, među kojima su bili Đuro Langaner, pomoćnik političkog komesara čete, i Radovan Savatović, politički delegat voda.

U ovoj borbi se naročito istakla 1. četa 3. bataljona, politički delegat Stanko Zunac i borac — mitraljezac Filip Vinčan.¹¹⁴

Do spajanja 4. udarne brigade sa matičnom divizijom, tada već snagama 3. armije, došlo je u borbama oko Vetova 17. aprila. Tom prilikom je 1. bataljon imao i mali nesporazum. Zapravo, došlo je do prepucavanja između naših jedinica sa fronta i 1. bataljona 4. udarne brigade, ali su se brzo sporazumjeli, te nije bilo žrtava.

Poslije prijepodnevnog odmora (18. aprila) i nakon završenog ručka u Vetovu, a po naređenju štaba 12. udarne divizije izvršen je pokret cijele brigade preko Papuka za SI. Drenovac.

NA FRONTU VELIKA BARNA — MALI GRĐEVAC

Po zapovijesti štaba 4. udarne brigade od 18. aprila, izvršen je u 12.00 časova pokret pravcem komunikacije Vetovo — Kaptol — Velika — Jankovac — SI. Drenovac. Brigada se razmjestila, i to: 1. bataljon u Prekoračnima; 2. bataljon u Pušinu; 3. bataljon u SI. Drenovcu; 4. bataljon u Prekoračnima; štab brigade i pomoćne jedinice u SI. Drenovcu.¹¹⁵

Pokret je brigada izvršila usiljenim maršem, bez odmora, kako bi u nove rejone stigla pravovremeno. U ovom rejonu je samo prenoćila 18/19. aprila, a zatim je, po usmenom naređenju političkog komesara 12. udarne divizije, izvršila pokret preko Papuka pravcem: s. Tonja — Orljavca za Kamensku, a zatim šumskim vozom za Pakrac. Iz Pakraca se, u toku 20. aprila, brigada do Badljevine prevozila državnim vozom, a zatim je pješke išla do Trojeglava. Odmah je tog dana do podne, očišćeno oružje i oprema, a ljudstvu je dat duži odmor. Hrana se kuvala na kazanima i bila je slana i ukusna. Moral boraca

114 Arhiv VII, a. NOP, k. 887, f. 2, d. 13 i 24.

115 Arhiv VII, a. NOP, k. 887, f. 2, d. 21 i 24.

je bio vrlo dobar, kao i stanje odjeće i obuće, osim u novopridošlih boraca, koji su još uvijek bili u civilnim odijelima.

U s. Trojeglavi je brigada (bez 4. bataljona) ostala tri dana. Pored odmora, u njoj su se odvijale razne aktivnosti: izvođena je pješadijska i strojeva obuka na MB i topu, održani su četni i vodni vojnički sastanci, vršeno je čišćenje naoružanja i opreme, te pregled od strane starješina iz štaba brigade (lično je komandant brigade pregledao naoružanje u 2. bataljonu), čišćenje odijela, pranje veša, brijanje i šišanje, čitanje štampe, sanitetski pregled od strane referenta saniteta brigade i izdavanje su zidne novine. Bataljoni su odlazili na priredbu koju je davala pozorišna grupa 12. udarne divizije.¹¹⁶

Četvrti bataljon je 21. aprila izvršio pokret za s. Brekinjsku i odmah zaposjeo određene položaje i uputio patrole u potrebnim pravcima. Istoga dana uveden je u formacije bataljona novi radni vod. Došlo je i do formacijskih promjena u okviru brigade. Po narednju štaba 12. udarne divizije 23. aprila, 2. bataljon 4. udarne brigade upućen je u sastav 12. proleterske brigade, te je tako izašao iz sastava 4. udarne brigade.

Naredbom štaba 3. armije, od 23. aprila 1945. godine, rasformirana je Cehoslovačka NO brigada „Jan Žiška“, a njeno ljudstvo — 837 boraca i starješina, ušlo je u sastav 4. udarne brigade 12. udarne divizije JA.¹¹⁷

¹¹⁶ Isto; k. 881-A, f. 7: Historijat 12. udarne divizije; k. 883, I. 2. d. 6.

¹¹⁷ Arhiv VII, a. NOP, k. 883, f. 1, d. 5; Zbornik..., tom V, knj. 39, d. 85. Češka narodnost u Jugoslaviji je bila brojno zastupljena u jedinicama NOVJ. U 10. korpusu NOVJ, u jesen 1944., bilo je 186 Ceha, u 2. korpusu preko 300, a u Moslavačkom NOP odredu jedna četa od 64 Čeha. Naredbom Štaba 3. operativne zone od 3. maja 1943., formiran je Češki bataljon od 120 boraca, koji je ušao u sastav 17 brigade, a zatim bio pod komandom štaba 1. slavonskog korpusa. Komandant tog bataljona bio je Josip Ružička (poginuo 7. 2. 1945), a politički komesar Josip Hauzl. Od stalnog priliva Ceha u jedinice NOV Slavonije 26. oktobra 1943., u selu Bučju kod Pakraca, formirana je Cehoslovačka NO brigada „Jan Žiška z Troonova“, u koju je ušao Prvi čehoslovački bataljon, Posavski bataljon, dijelovi 12. udarne divizije i dijelovi Zapadne i Istočne grupe NOP odreda. Komandant je bio Milan Joka, a politički komesar Josip Vojaček Taras. Brigada je imala dva bataljona ukupne jačine 506 boraca, naoružana sa 500 pušaka,

Rasformiranje Čehoslovačke brigade i podjela ljudstva po bataljonima 4. udarne brigade izvršeno je u Dežanovcu (kod Daruvara), gdje je 23. aprila stigla i 4. brigada iz Trojeglave i Brekinjske (4. bataljon). U Dežanovcu je čekalo ljudstvo Čehoslovačke brigade i odmah je obavljeno preformiranje jedinica po sljedećem: u 1. bataljon je ušlo ljudstvo 3. bataljona Čehoslovačke brigade; u 4. bataljon je ušlo ljudstvo 2. bataljona Čehoslovačke brigade; no, pošto je 2. bataljon izašao iz sastava 4. udarne brigade, to je 4. bataljon preimenovan u 2. bataljon; u 3. bataljon je ušlo ljudstvo 1. bataljona Čehoslovačke brigade; ostalo ljudstvo i starješine Čehoslovačke brigade raspoređeni su u štab brigade i prištapske jedinice.

Poslije svih ovih promjena brigada je imala tri bataljona i pomoćne jedinice. Brojno stanje brigade bilo je 1.365 borača, te je tako brojno postala najjača od svog formiranja.¹¹⁸

Odmah je uslijedila zapovijest štaba 12. udarne divizije da brigada izvrši pokret u rejon Grubišnog Polja. U tom rejonu je 1. bataljon posjeo položaj u Končanici (prema V. Zdencima), 2. bataljon položaj koji zatvara put koji vodi iz V. Barne preko šume Pljoštine, 3. bataljon zapadni dio s. Poljane — isključno k. 160, zatvarajući put M. Zdenci — Grubišno Polje i put M. Zdenci — Poljana, a štab brigade i pomoćne jedinice nalazili su se u D. Rašenici. Prateća četa je bila na položaju kod Grubišnog Polja.

Pošto su bataljoni posjeli položaje noći 23/24. aprila i utvrdili se, sjutradan su, 24. aprila u 13.00 časova, 2. i 3. bataljon prihvatili borbu sa dijelovima njemačke „Plave divizije“ i ustaško-domobranskim snagama jačine oko 2.000 vojnika, sa pravca Grabovca i M. Zdenaca. Borba je trajala tri časa, a onda su se bataljoni povukli uslijed neprijateljske nadmoćnosti. Borba je bila vrlo teška. Neprijatelj je imao veliki broj mrtvih i ranjenih vojnika, dok je brigada imala 5 mrtvih (politički delegat Franjo Antuna Bachora iz 3. čete 3. bataljona) i 23 ranjena, pored

sedam lakih i teških mitraljeza i nešto pištolja i ručnih bombi. Brigada je uključena u 12. diviziju 6. korpusa NOVJ, i sa njom je prošla najveći dio svog borbenog pruta do rasformiranja. (Jovan Vujošević, Brigada „Jan Žižka“, Komunist; Leksikon, Narodnooslobodilački rat i revolucija..., **Btr.** 175—176.)

109 Arhiv VII, a. NOP, k. 883-A, f. 2, d. 7 i 12.

ostalih i politički komesar 3. čete 3. bataljona Ivan Cipor. U ovoj borbi je nestalo 18 boraca, za koje se ne zna da li su izginuli ili su zarobljeni.¹¹⁹

Na ovim položajima je 4. udarnu brigadu smijenila 18. udarna brigada, a brigada je 25. aprila dobila sljedeći položaj: 1. bataljon u Končanici; 2. bataljon u Poljani; 3. bataljon u Grubišnom Polju; a štab brigade sa prištapskim jedinicama u D. Rašenici.

Iz tih rejona je, po zapovijesti štaba 12. udarne divizije od 26. aprila, 4. udarna brigada izvršila ookret, i to: 1. bataljon za s. V. Bar. Vinogradi; 2. bataljon za s. M. Jasenovača; 3. bataljon za s. M. Barna; štab brigade sa prištapskim četama za M. Barna.

Istoga dana u 17.30 časova štab 4. udarne brigade je, na osnovu zapovijesti štaba 12. udarne divizije, izdao zapovijest za napad, u kojoj je, između ostalog, pisalo: da se neprijatelj nalazi na liniji: Zrinjska — G. Kovačica — V. Barna — Grubišno Polje i da se na tom sektoru nalaze i 11. krajiška divizija, 5. krajiška divizija, 40. slavonska divizija i 12. udarna divizija i da imaju zadatak da napadnu neprijatelja na toj liniji. U okviru tog napada, zadatak 4. udarne brigade bio je da napadne neprijatelja u međuprostoru u selima V. Barna — M. Grđevac, pravcem: Grđevački mlin — potok Grđevica — Cizmićev mlin — Grđevica šuma te uporište V. Grđevac.

Bataljoni su imali sljedeće zadatke: 1. bataljon da napadne neprijatelja pravcem: Grđevački mlin — Kovačevićev mlin — Grđevica šuma — potok i njive Jovinac, zatim da likvidira jugoistočnu grupu kuća u Velikom Grđevcu i pristupi likvidaciji južne ulice u pravcu Pavlovca. Na lijevom krilu da održava vezu sa 11. krajiškom divizijom, a na desnom sa jedinicama 12. proleterске brigade; 2. bataljon se kretao iza 1. bataljona, a po izbijanju na rub šume Grđevica (k. 156), trebalo je da krene preko njive Jovinac i pristupi likvidaciji ulice u sjeveroistočnom dijelu Velikih Grđevaca, i to od k. 159 sve do puta, s tim da održava vezu na lijevom krilu sa 1. bataljonom, a na desnom sa 12. proleterском brigadom; 3. bataljon se kretao iza 2. bataljona, kao brigadna rezerva; štab brigade se

kretao sa 3. bataljonom, a prateća četa je dodijelila 1. i 2. bataljonu po jedan top sa odeljenjima.¹²⁰

Napad je počeo 27. aprila u 02.00 časa, i to: 1. i 2. bataljonom na pravcu Grđevački mlin — Grđevica šuma — Kovačićev mlin. Neprijatelj je držao položaje na padinama sjeverno od Velike Barne i spriječio je prodor 4. udarne brigade ka Velikom Grđevcu.

Prvi bataljon je vodio borbu na liniji: Grđevica šuma — Kovačićev mlin — Kovačevića brdo. Borba je vođena sve do 14.00 časova, kada ga je smijenio 2. bataljon, a on je povučen u s. Cremušinu. Prilikom smjene neprijatelj je izvršio pet juriša, ali je svaki put bio odbijen. Bataljon je ostao na položaju sve do mraka, kada je i on povučen za Cremušinu.

Treći bataljon je, kao brigadna rezerva, posjeo k. 173 (južno od Cizmićevog mlina) i tu ostao do 16.00 časova, a zatim je povučen u Cremušinu.

Povlačenje brigade u Cremušinu izvršeno je po naređenju štaba 12. udarne divizije. Neprijatelj je bio utvrđen na jakim položajima, pa je trebalo dovući jača vatrena sredstva da bi se savladao. Gubici neprijatelja su bili veliki i računa se da je izbačeno iz stroja, ubijenih ili ranjenih, oko 265 vojnika. Gubici brigade su takođe bili veliki: 11 mrtvih i 36 ranjenih boraca, uglavnom iz 1. bataljona. Veliki gubici su bili usljed nepoznavanja frontalnog načina ratovanja.

Jedinice Brigade su, pošto su prenoćile 27/28. aprila u Cremušini, prebačene u s. Spišić Bukovici i s. Lozan (2. bataljon). Brigada ostaje do navečer 29. aprila na odmoru u tom rejonu. U toku 29. aprila u Spišić Bukovici primljeno je u brigadu 300 novih boraca. Tog dana je dobijena veća količina odjeće, koja je podijeljena bataljonima.¹²¹

Moralno političko stanje u brigadi je bilo dobro, a partijska organizacija i politički rad skoncentrisani su bili na učvršćivanje bratstva i jedinstva između Ceha, Hrvata i Srba, tako da se nije osjetilo neko razdvajanje jednih od drugih. To se očitovalo i u borbama koje su vodili u po-

¹²⁰ Arhiv VII, a. NOP, k. 887, f. 2, d. 14 i 22.

¹²¹ Arhiv VII, a. NOP, k. 42, f. 2, d. 7: štampa; k. 888, i. 9, d. 23 i 26.

sljednje vrijeme, u kojima su borci zajedno, rame uz rame, jurišali na neprijatelja i prolijevali krv.

Borbenost u brigadi je bila na visini, s obzirom da je iz Čehoslovačke brigade izdvojeno 200 najboljih boraca i rukovodilaca u brigadu Ozne, gdje je bio najveći broj skojevaca i partijaca. I iz 4. udarne brigade izdvojeno je 100 najboljih boraca za tu brigadu. To se svakako osjetilo u brigadi, ali su preduzete sve mjere da se novoprimitljeni borci obuču u rukovanju sa oružjem, naročito automatskim. I zaista, novi borci su se brzo prekalili u borbama koje je vodila brigada. Svi borci brigade su upoznati sa stvaranjem federalne vlade Hrvatske, i savezom između Jugoslavije i SSSR-a, zatim vojno-političkom situacijom u svijetu i kod nas.

Dezerterstva je u brigadi bilo vrlo malo. Tu su ubrajani i oni koji su u borbama nestali, bili zarobljeni, ostali mrtvi na bojnim poljima, izgubljeni prilikom pokreta noću, a bilo je i onih koji su ostali na odsustvu, kod kuće, a zatim se priključili drugim jedinicama ili komandama vojnih područja. Takvih boraca, koji su označeni kao dezerteri, u brigadi je bilo 43.

Što se tiče komandovanja prekinulo se sa starom praksom da komandanti i komesari jurišaju. Rukovodioci brigade se još uvek nisu bili snašli u frontalnom ratu, tako da je u posljednjim borbama bilo mnogo izbačenih iz stroja. To se naročito primijetilo u borbi kod Barne, gdje je samo jedan bataljon imao 56 izbačenih iz stroja, i to najboljih boraca i rukovodioca.¹²²

Brojno stanje partijskih organizacija, članova KP i kandidata krajem aprila 1945. u brigadi vidi se iz tabele 4.

Iz tabele se vidi da je u sastavu 4. udarne brigade bilo 7 žena članova Partije. Borci — žene, pa i rukovodioci, bile su vrlo hrabre, požrtvovane i sposobne u rukovođenju, kao na primjer: Marija Švantko, Kaja Šljivarić, Leposava Babić, Jelena Obradović, Kata Smolčić, Marica Margoš, Otilija Zahora, Nevenka Kukčević, Nevenka Knežević, Pava Todorović, Kosana Kosanović, Lojzika Culej, Ksenija Coralić i Nada Horvat. Jer, požrtvovanost u ratu se nije sastojala samo u hrabrim i junačkim djelima,

**BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U 4. UDARNOJ BRIGADI
12. UDARNE DIVIZIJE ZA MJESEC TRAVANJ 1945. GOD.**

Tabela 4.

Jedinica	Broj članova diviz. komiteta	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabnih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova partije	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Socijalni sastav						Nacionalni sastav			Primjedba
													Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira	Hrvata	Srba	Ostale nacije	

Tabela br. 1
Štab

Brigade:					1		1	6	1	3	—	10	—	1	4	1	2	2	2	6	2	1	Prištabna ćelija iska-
1. bataljon	1	7	4	1	—	5	19	12	12	1	44	10	24	8	—	2	—	17	20	7	7	zana u	
2. bataljon	1	3	4	1	1	6	15	15	5	—	35	9	14	4	3	5	—	19	13	3	7	pomoćnim	
3. bataljon	1	7	4	1	1	6	17	17	17	3	51	24	22	—	1	4	—	26	15	10	8	jedinicama	
Pomoćne jedinice				3	—	2	5	20	18	13	3	51	23	17	5	4	2	—	29	18	4	2	žene
Ukupno:	1	3	17	15	4	4	23	77	63	51	7	191	63	78	21	9	15	2	93	72	26	23	podoficiri i žena podoficir

Dne 28. 03. 1945. god.

Sekretar:
Obradović Stanko

u jurišanju na bunkere i borbi prsa u prsa, nego i u tihom i nesebičnom radu raznih pomoćnih službi u operativnim jedinicama. Na primjer, kada je brigada došla iz Vučjaka u Badljevinu, stigla je kasno noću. Razumljivo, svi su bili jako umorni, sve su pekli tabani od dugoga hoda. Dok su se svi borci odmarali, Kata Smolčić, bolničarka, prala je cijeli dan rublje svojim drugovima.¹²³

Takve su bile žene — borci, ovo je samo jedan primjer, a bilo ih je mnogo.

Sto se tiče SKOJ-a brigadni komitet je radio, dok su bataljonski komiteti bili nepotpuni, zbog velikog broja izbačenih skojevaca iz stroja i odlaska u brigadu Ozne. Skojevci su u brigadi hrabno ginuli, jer su primjerom pokazivali kako se juriša u borbi, a to je bio uslov da se postane član Partije.

GONJENJE NEPRIJATELJA OD BILOGORE I RIJEKE ILOVE DO DRAVOGRADA

Poslije odmora u Spišić Bukovici i Lozanu, štab 12. udarne divizije naredio je 29. aprila da brigada krene noću u napad pravcem Spišić Bukovica — s. Đolta — s. Turnašice — s. Podavršanj — s. Ostrovanec, sa zadatkom čišćenja neprijateljskih uporišta. Komandanti bataljona su od komandanta brigade Nikole Dolinića dobili sljedeće usmeno naređenje:

1. — Da 3. bataljon 29. aprila u 17.00 časova krene iz Spišić Bukovice i protjera neprijatelja koji se povlačio sa pravca Đolta — s. Vukosavljevica i Turnašica. Bataljon je napredujući stigao u s. Sedlaricu i 30. aprila, prije podne, napao neprijatelja u Ostrovanecu. Bataljon je prišao na 100 m neprijateljskom položaju, ali je usljed jake unakrsne vatre i brisanog prostora morao napad obustaviti, te se povukao u Podavršanj. Gubici u bataljonu su bili: 1 poginuli i 8 ranjenih boraca.

2. — Da 2. bataljon izvrši pokret 29. aprila u 22.30 časova iz Lozana za Turnašica. Te iste noći bataljon je zaposjeo položaj prema Otrovanecu i Pitomači. Jedna če-

¹²³ Arhiv VII, a. NOP, k. 42, f. 1, d. 14—16: štampa; k. 883, f. 1, d. 5.

ta je izvršila napad na Otrovanec 30. aprila prije podne, ali napad nije uspio zbog brisanog prostora i slabije organizacije.

3. — Da 1. bataljon izvrši pokret 29. aprila u 24.00 časa iz Spišić Bukovice za Đoltu. Pošto se neprijatelj izvuкао bataljon je ostao u Đolti do jutra, a zatim se vratio u Podavršanj.

Za to vrijeme štab brigade se nalazio u Turnašici, a pomoćne čete — četa za vezu, inženjerska četa, prateća četa, izviđački vod, komora i provijant, u Lozanu, ali su i one 30. aprila u 13.00 časova izvršile pokret za Turnašicu.

Pošto je neprijatelj pod pritiskom 4. udarne brigade napustio Otrovanec (5 km južnije od Pitomače), to se cijela brigada 1. maja prikupila u pomenutom selu — Otrovanecu.¹²⁴

Prvi maj, međunarodni praznik radničke klase proslavljen je 1945. godine u Otrovanecu. Borci su bili postrojeni, a politički komesar brigade major Pero Kojadinović, održao je govor u kome je objasnio značaj 1. maja. Pročitao je i pozdravno pismo Vrhovnom komandantu, maršalu Jugoslavije Josipu Brozu Titu i predsjedniku vlade Federalne demokratske Hrvatske, Vladimiru Bakariću. U njemu je pisalo:

„Nalazeći se na položajima doznali smo radosnu vijest da je pod tvojim predsedništvom formirana vlada Federalne Države Hrvatske što smo mi borci i rukovodioci 4. udarne brigade 12. udarne divizije dočekali sa najvećom radošću i oduševljenjem tim više što znademo da je Hrvatska po prvi put u historiji dobila istinsku narodnu vladu i pravu slobodu.

Slaveći danas međunarodni praznik radničke klase i državni praznik Federativne Demokratske Jugoslavije šaljemo Ti svoje borbene i tople pozdrave, te Ti obećajemo da ćemo i u borbama koje stoje pred nama dati sve od sebe da oslobodimo cijelu našu domovinu kao i glavni grad federativne demokratske Hrvatske — Zaigreb, te učiniti sve za što bržu izgradnju i uređenje naše drage domovine“.¹²⁵

Poslije podne je u Otrovanecu izveden kulturno-umjetnički program sa sljedećim tačkama: izvedena je radnička himna, „Skeč iz života sovjetskih partizana“, re-

124 Arhiv VII, a. NOP, k. 42, f. 2, d. 7: štampa; k. 887, f. 2, d. 24.

109 Arhiv VII, a. NOP, k. 883-A, f. 2, d. 7 i 12.

citacija „Pjesma mrtvih proletera“, recitacije „Sa Drine“* i „Pismo partizana majci“, nekoliko pjesama i recitacija „Vodi nas Tito“. Poslije toga priređeno je fiskulturno takmičenje: trčanje na 100 metara, boks-meč i fudbalska utakmica — Vojna pozadina protiv reprezentacije bataljona.

Sportska takmičenja u brigadi su bila vrlo razvijena. U predahu borbi održavana su razna lakoatletska takmičenja. U 2. bataljonu najbrži na 100 m bio je borac iz 1. čete Franjo Arači, a 1. četa je bila najbolja u štafeti 4 x 100 m. Održavana su i druga zanimljiva takmičenja, na primjer, trčanje mitraljezaca pod punom ratnom opremom i vučenje užeta. Svi borci brigade su uvijek sa velikim zanimanjem pratili takmičenja i bodrili drugove iz svojih četa. Takmičarski duh je bio stalno prisutan u brigadi, a naročito za vrijeme desetodnevnog prvomajskog međudivizijskog takmičenja, od 25. aprila do 5. maja 1945. u kojem je brigada postigla sljedeće rezultate: oslobodila 7 sela (Otrovanec, Vukosavljevica, M. Grabovac, Raketnica, Gornji Križ, Široko Selo i zaseok Kamensku); uništila 454 neprijateljskih vojnika i oficira; zarobila 6 neprijateljskih vojnika; zaplijenila 1.350 komada razne municije; održala 4 mitinga i priredbe sa narodom na oslobođenoj teritoriji.

Rezultati su skromni, ali nisu mogli biti veći, jer se 4. udarna brigada stalno nalazila u pokretu.¹²⁶ Već 2. maja izvršila je pokret iz Otrovaneca u s. Suha Kastelina (8 km jugozapadno od Kloštara). Po dolasku u to selo borcima je dat odmor, izvršeno je čišćenje i pregled oružja, a zatim su održani, bataljonski, četni i vodni sastanci. Moralno-političko stanje među borcima u brigadi bilo je odlično.

Već sutradan je štab 12. udarne divizije naredio 4. udarnoj brigadi da krene iz Suhe Kasteline i da presječe komunikaciju Koprivnica — Križevac u rejonu s. Milićani — Sokolovac, a potom da produži na Kalničko Gorje. U skladu sa naređenjem brigada je izvršila pokret pravcem: Suha Kastelina — k. 256 — Kegljevac — G. Sredice — Milićani.

¹²⁶ Arhiv VII, a. NOP, te. 881, f. 6, <d 1; te. 887, f. 2, d. 24; k. 888, f. 2, d. 13.

Brigada je 3. maja izbila na liniju: k. 256 — Celica, gdje je zauzela borbeni poredak, odnosno posjela položaje, pošto su se na liniji sela Bulinac — Oriovac — Mačjak — V.i M. Trojstvo — Đurđevac nalazili zaštitni dijelovi njemačkog 21. i 15. armijskog korpusa. Oni su branili prilaze komunikaciji Bjelovar — Đurđevac i ovim uporištima. Brigada je u toku noći 3/4. maja savladala ove zaštitne dijelove, izbila sa ostalim snagama divizije na komunikaciju Bjelovar — Đurđevac i nastavila gonjenje datim pravcem tokom cijelog dana. Noći 4/5. maja brigada je ušla u Milićane i Vinograde, kod zaseoka Kamnik (3. bataljon), gdje je zaposela položaj. Brigada je zatim izbila na komunikaciju Križevci — Koprivnica koju je držao neprijatelj.

Ova komunikacija je pala 5. maja, kada je zauzeta i Koprivnica. Prilikom prelaza komunikacije Koprivnica — Križevci, 2. bataljon je dobio zadatak da protjera neprijatelja sa k. 290 sjeverno od Milićana. Bataljon je izvršio napad na tu kotu, koju je branilo oko 200 Čerkeza. Borba je trajala od rane zore pa do popodne, kada su Čerkezi protjerani sa kote.

Ostale jedinice brigade uspjele su za to vrijeme da na juriš protjeraju neprijatelja iz Sokolovca. Uspjeh akcije bio je potpun. Brigada je u punom naletu razbila neprijatelja, presjekla komunikaciju Križevci — Koprivnica u rejonu Milićana, Sokolovca, k. 290. Neprijatelju su, prema procjeni brigade, nanijeti gubici od 15 mrtvih i oko 20 ranjenih vojnika. Gubici brigade bili su: 6 poginulih i 15 ranjenih. Za vrijeme te borbe kurir 3. bataljona, Čazim Selimović, noseći izvještaj u štab brigade, zarobio je i razoružao dva neprijateljska vojnika, dotjerao ih i donio njihovo naoružanje u štab brigade.¹²⁷

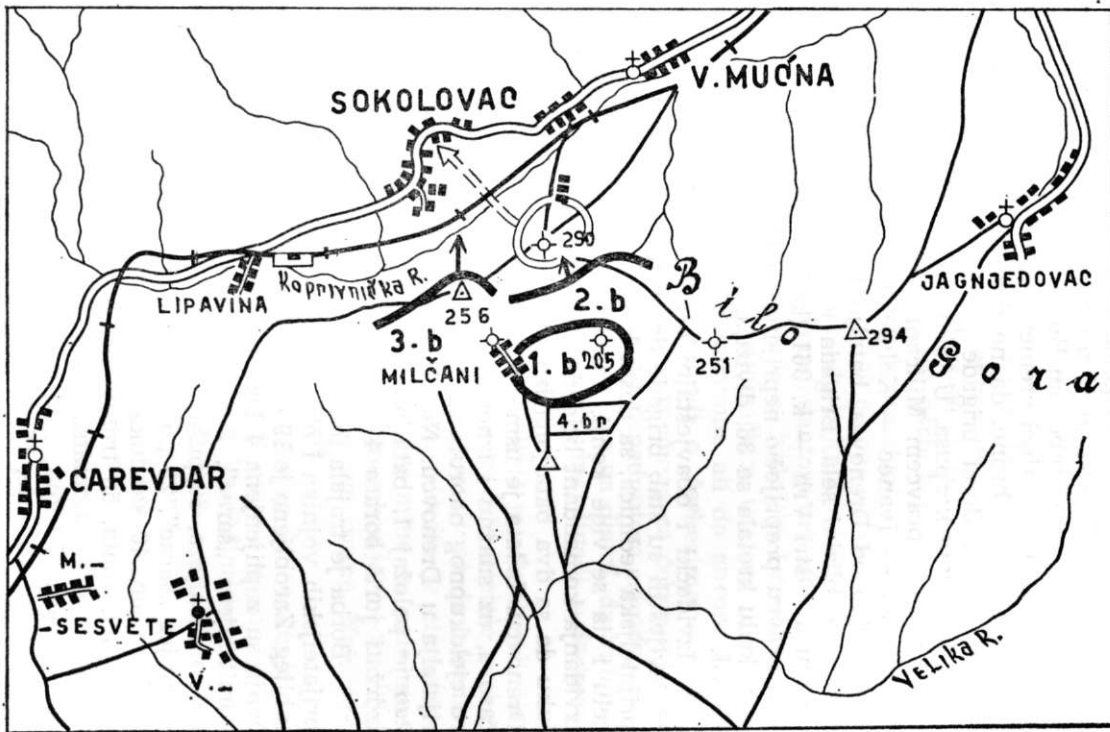
Borac Selimović je za ovaj poduhvat odlikovan Medaljom za hrabrost.

Poslije pada Koprivnice neprijatelj se povukao na liniji: Ludbreg — Varaždinske Toplice, u namjeri da na ovoj liniji zaustavi napredovanje snaga 3. armije.

Presijecanjem puta i pruge Koprivnica — Križevci, presječeno je povlačenje neprijatelja iz Podravine prema Zagrebu. Preko Bilogore brigade 12. divizije, u čiji se sa-

¹²⁷ Arhiv VII, a. NOP, k. 887, f. 2, d. 16, 17, 18, 26 i 29.

NAPAD 2. B / 4. BR. NA K. 290 (SOKOLOVAC) 05. 05. 1945. God.

➔ NAŠE SNAGE
○ NEPR. SNAGE

stav vratila i Osječka brigada, prelaze na teren Kalnika. •Gonjenje neprijatelja je u punom jeku. Četvrta udarna brigada se kretala grebenom Bilogore po teško prohodnom brdskom putu, nemajući vremena da predahne, niti da pojedje koji zalogaj hrane, da ne dozvoli neprijatelju da se •sabere i sredi. Borci brigade pratili su u stopu Čerkeze iz 15. kozačkog korpusa. U toku 6. maja 4. udarna brigada se kretala pravcem Milićani — Sv. Petar (tt 292) — V. Poganec — Ivanec — Kalničko Gorje. Izbivši u šumu, jugoistočno od Drenovca, bataljoni su zaustavljeni u neposrednoj blizini sela. Brigada je imala zadatak da izbije na liniju: Oštri Vrh — k. 361 (kod Zverinjaka), ali se na tom pravcu prepriječio neprijatelj u Drenovcu.¹²⁸ Na desnom krilu kretala se 36. divizija, a na lijevom 17. divizija NOVJ.

Izviđački i obavještajni organi i mještani — seljaci, izvijestili su štab brigade da se u Drenovcu nalazi neprijateljska jedinica, sa dosta konja, da je razmještena po selu i da se vide konji, vatra i kuhinje. Poslije kraćeg izviđanja komandant brigade, Nikola Dolinić, je donio odluku da sa dva bataljona iznenada napadne neprijatelja u Drenovcu. Izdata je usmena zapovijest i 6. maja, u 18.00 časova, uz snažnu i iznenadnu minobacačku vatru i vatru cjelokupnog naoružanja 2. i 3. bataljon napali su neprijatelja u Drenovcu. Na obezbjedenju kod Rudnika, držao je položaj 1. bataljon. Oko 800 Čerkeza nije moglo izdržati juriš boraca 4. udarne brigade.

Borba je trajala dva sata i u njoj je ubijeno 110 neprijateljskih vojnika i oko 150 ranjeno, a ostali su se dali u bijeg. Zarobljeno je 19 neprijateljskih vojnika. Od naoružanja su zaplijenjena 4 laka i 4 teška minobacača, 4 puškomitraljeza „šarac“, 3 puškomitraljeza „brno“, 3 ruska puškomitraljeza, 30 pušaka, 15 rezervnih cijevi za puškomitraljez „šarac“, 25 „pancer fausta“, 2 njemačka i 1 ruski šmajser, 40 sanduka sa redenicima municije, 50 topovskih granata, 60 tromblonskih mina, oko 100.000 razne puščane i automatske municije, 500 raznih mina za minobacače, 250 konja, od toga 100 jahaćih, 2 radiostanice, 1 poljske kuhinje, 15 dvoosovnih kola, 1 fijaker, 12 te-

127 Arhiv VII, a. NOP, k. 887, f. 2, d. 16, 17, 18, 26 i 29.

lefone, 1 telefonska centrala, 1 kola sanitetskog materijala i mnogo drugog materijala, ratne opreme kao i životnih namirnica.¹²⁹

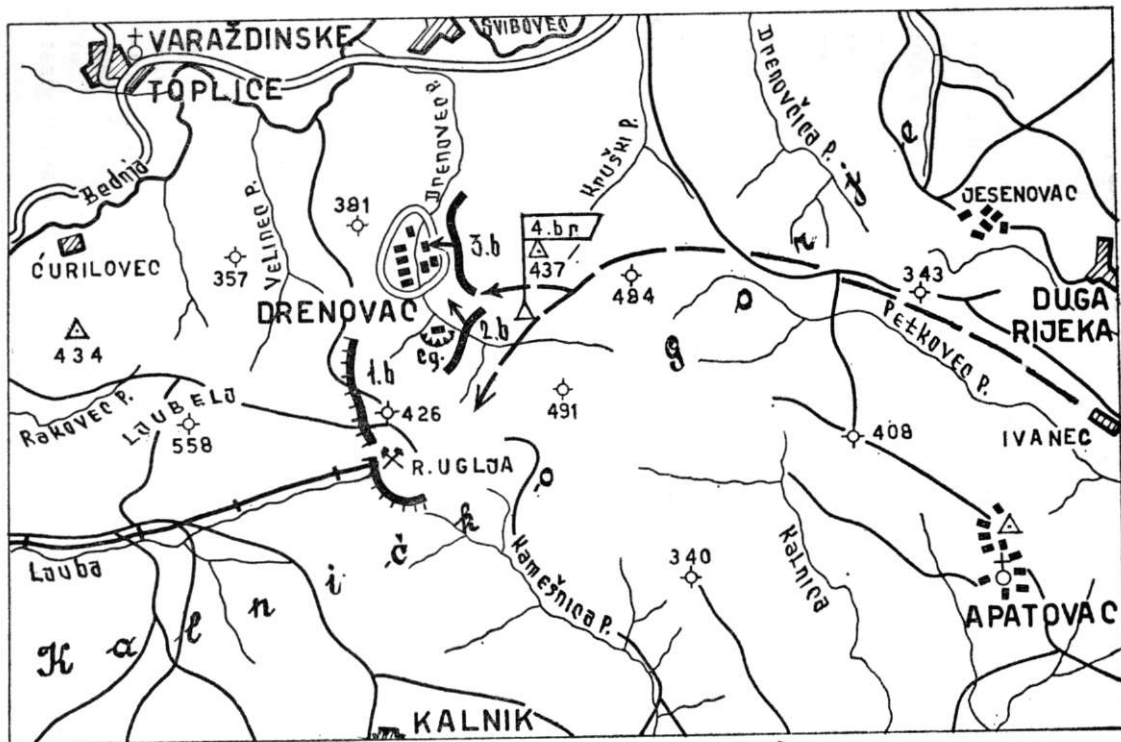
U ovoj borbi istakli su se svi borci i rukovodioci 2. i 3. bataljona, a u njoj su poginula 4 i ranjeno 6 boraca. Marko Rusić, pomoćnik komesara 3. bataljona 4. udarne brigade, u svom dnevniku o toj borbi zapisao je sljedeće:

„Na čelu brigade je bio komandant 3. bataljona. Petog maja 1945. godine, oko 17.00 časova naišlo je čelo Brigade na uspaničene seljake, među kojima je bilo najviše žena i djece. U razgovoru sa komandantom brigade i Štabom 3. bataljona izjavili su da su iz s. Kalnički Drenovac, da u njihovom selu vojnici u njemačkim uniformama vrše pljačku i nasilje nad stanovništvom, ali da govore ruski. Odmah je bilo jasno da se radi o čerkezima — ruskim izdajnicima. Nije bilo puno vremena za čekanje kako bismo što brže pritekli u pomoć napadnutom narodu, tim prije što je selo ležalo ispred nas kao na dlanu, da vidimo neprijateljske konje na povezu na ejdnoj livadi, a čerkeze smo čak i čuli, jer su dosta galamili.

Komandant brigade Nikola Dolinić je odmah odlučio da 3. bataljon juriša na selo. Dok su se čete kretale svaka u svom pravcu pomoćnik komesara bataljona je odredio položaj za četiri minobacača 82 mm, odredio je elemente za gađanje i naredio brzu paljbu. Prve mine su pale među konje pa je stvorena panika i uznemirenje među vojnicima, dok su se konji razbježali na sve strane. Naše čete su to iskoristile i krenule na juriš.

U ovoj borbi je postignuto potpuno iznenađenje te je neprijatelj počeo panično da bježi na sve strane, a težište povlačenja je usmjerio prema Varaždinskim Toplicama. Nama je pao u ruke veliki plijen — oko 250 konja sa sedlima, samarima i druga ratna oprema. Tu mi se desio zanimljiv slučaj. Idući po mraku niz padinu sa kurirrom primijetio sam siluete nekih vojnika na konjima koji su mi dolazili u susret razgovarajući ruski. Povikao sam „Stoj". Tog momenta čerkezi su povikali svi u glas: „Ne streljajte mi se predajemo".

NAPAD 4. BR. NA S. DRENOVAC (KALNICKI) 06. 05. 1945. God.

 NAŠE SNAGE

 NEPR. SNAGE

Kurir ih je sve sproveo na mjesto gde su prikupljani ostali zarobljenici. U ovoj borbi 3. bataljon je imao 3 poginula borca i 10 ranjenih".

Partijski sekretar brigade, Stanko Obradović, sjeća se napada na Drenovac, pored ostalog, i po jednoj malo nezgodnoj situaciji. Naime, kada su se bataljoni sručili sa okolnih brda u Drenovac, Čerkezi su se razbježali na sve strane, dok se jedna grupa uputila u šumu južno od Drenovca i naletjela na štab brigade. Bili su prisiljeni da se sa kuririma bore i da ovu grupu teškom mukom savladaju, pri čemu su bili u vrlo opasnoj situaciji, jer su Čerkezi htjeli po svaku cijenu da ih savladaju.

Pored toga, zasedlani konji, bez jahača, bježali su na sve strane, pa i preko njih, jer je bila noć. No, nekako su ih pohvatali, savladali i u toku noći 7. maja skoro sve starješine i kuriri bili su snabdjeveni jahačim konjima. Kasnije su jedan broj konja poslali u štab 12. udarne divizije, koji ih je podijelio drugim jedinicama.¹³⁰

Poslije napada na uporište Drenovac, brigada je ostala u širem rejonu tog sela i 7. maja, na odmoru i položaju. Štab brigade se, sa pomoćnim četama, smjestio u s. Miljani, 1. bataljon na položaju na Kalniku kod Rudnika, 2. bataljon u s. Ljubešnici i s. Rekovcu, a 3. bataljon u Miljanima.

Po oslobođenju Zagreba stupile su na snagu odredbe o безусловnoj kapitulaciji Njemačkog Rajha, prema kojima su sva neprijateljstva imala da prestanu 8. maja, u 23.00 časa (po srednjeevropskom vremenu). Međutim, njemačke snage, su zajedno sa kvislinškim, pružale i dalje otpor, i nastavile su povlačenje ka jugoslovensko-austrijskoj granici opštim pravcem: Celje — Dravograd — Celovac. Tako je borba na jugoslovenskom ratištu nastavljena sve do 15. maja 1945. godine.

U novonastaloj situaciji snage 1, 2. i 3. jugoslovenske armije produžile su energično gonjenje neprijatelja, želeći da u sadejstvu sa jedinicama 4. operativne zone GŠ Slovenije zatvore jugoslovensko-austrijsku granicu, presi-

jeku neprijatelju odstupnicu i prisile ga na kapitulaciju južno od Karavanki i rijeke Drave.

Poslije oslobođenja Varaždina i Varaždinskih Toplica po zapovijesti štaba 12. udarne divizije od 8. maja, 4. udarna brigada je izvršila pokret iz Drenovca preko sela Seketina, Lužana i Ivanca za s. Fram (južno od Maribora). Poslije kraćeg odmora u Seketinu i Lužanu, brigada je 9. i 10. maja bila u pokretu za Fram.

U toku pokreta za Ivanec, ispred Novog Marofa, naišli su na neprijatejsko uporište Moždenicu. Bataljoni brigade su odlučili da ga na juriš i bez odmora zauzmu. No, ustaše su se dale u bjeg, a njih 30 je uhvaćeno po kućama. U blizini Ivanca brigadi se predalo bez borbe 70 domobrana sa 4 mitraljeza, 1 topom 76 mm i 40 pušaka.

Produžavajući gonjenje neprijatelja pravcem: Ivanec — s. Zabina — Sv. Lovrenc — Fram, 10. maja uveče brigada je izbila u Fram. Borci su se razmjestili po kućama i tu su ostali na odmoru noći 10/11. maja 1945. godine. No, organizovanog otpora više nije bilo.

Bio je to sada bjeg razbijene hitlerovske soldatetske i njenih slugu, koje su bacale sa sebe svu opremu i oružje samo da se domognu Austrije i izbjegnju ropstvo Jugoslovenske armije.

Iz Frama 4. udarna brigada 12. udarne divizije kreće u jutro 11. maja kroz Sloveniju, prateći u stopu neprijatelja. Put je vodio preko Maribora, pa dalje jednim dijelom kroz Austriju. U 18.00 časova istoga dana brigada je stigla u s. Langek i s. Sv. Juraj. Štab brigade sa pomoćnim jedinicama smjestio se u Langek, a 1. i 3. bataljon u Sv. Juraj. Noći 11/12. maja borci brigade su bili na odmoru, čistili oružje i odjeću, prali veš i liječili tabane oštećene od mnogočasovnog pješačenja.

Brigada je 13. maja u 03.00 časa nastavila pokret iz Langeka i Sv. Juraja pravcem: štab brigade sa pomoćnim jedinicama s. Langek — s. Majerhof, gdje se razmjestila za odmor; 1. bataljon preko Lučica za s. Distelh; 2. bataljon Sv. Juraj — Majerhof; 3. bataljon Sv. Juraj — Majerhof.

Poslije kraćeg odmora u Majerhofu i Distelhofu u Austriji, 4. udarna brigada je nastavila pokret u Dravograd, gdje je stigla 14/15. maja 1945. godine.¹³¹

Na putu kroz Sloveniju „Drugu brodsku“ brigadu je narod dočekaao sa velikim oduševljenjem. Na svakih 50 metara bili su postavljeni slavoluci s parolama o Titu i JA, dok su borce brigade kitili cvijećem.

Tako je 4. udarna brigada sa 1.481 borcem i rukovodiocem, 15. maja 1945. godine, u Dravogradu završila svoj borbeni put. Međutim, predaha nakon tog produženog rata nije bilo. Već 18. maja 4. udarna brigada je krenula iz Dravograda, prateći oko 12.000 njemačkih zarobljenika u sabirni logor u Osijeku. U Osijek su stigli 1. juna i predali zarobljenike. Na taj način je najmlađa 4. udarna brigada 12. udarne divizije, ili kako je borci najradije zovu „Druga brodska“, obavila svoj posljednji zadatak u oslobođenju domovine.

131 Arhiv VII, a. NOP, k. 42, f. 2, d. 7: štampa; k. 881, f. 6, d. 1; k. 887, f. 2, d. 24; Operativni dnevnik 4. brigade za 1945. godinu; Antun Miletić..., n. č., str. 196.